

De

NUMMER 19 /// JAARGANG 87 /// 15 JUNI 2012

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Kampen en Bavinck

**Vaarwel,
tot weerziens!**

De sorry-limo

Evangelischen in beweging

Op weg naar een gezamenlijke, Bijbelgetrouwe
en normatieve theologie?

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, prof. dr. Ad de Bruijne,
drs. Janneke Burger - Niemeijer, dr. Hans Schaeffer
Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

TERNAUWERNOOD

TEKST: BAS LUITEN, HOOFDREDACTEUR ///

'Zij die rechtvaardig leven zullen
ternauwnood gered kunnen worden.'
Dat hoor je niet meer elke dag. Toch is
het waar, de heilige Geest zegt het
(1 Petr. 4:18). Wij horen graag een ruim
aanbod van genade in Jezus Christus,
en dat mag ook. Maar al wil je nog zo
rechtvaardig leven, het zal je terna-
uwnood lukken om je hart voor Hem
te bewaren te midden van het aanbod
van de wereld. Vergeving en vernieu-
wing hebben we hard nodig, ieder dag
opnieuw.

Mijn vraag is: waar blijft dit bij het
haast opruiende spreken van Herman
Boon? Gaat het nog over redding bij
hem, of is dat al een gepasseerd station?
Uit zijn mond werd opgetekend (ND,
29 mei): 'Het moet afgelopen zijn met
middelmatig christendom: een beetje
preekjes aanhoren, slap gedoe. We zijn
geroepen de wereld te veranderen.' Voor
gereformeerden bij de pinksterconfe-
rentie Opwekking zal dit een uitschie-
ter zijn geweest, maar voor de organisa-
tie was dat het zeker niet.

Nu zal ik niet beweren dat onze preek-
jes altijd even sterk zijn. Toch gebeurt
zo wel de bediening der verzoening,
het reddende werk van de heilige Geest!
Door de verkondiging laat Christus ons
delen in zijn leven en in zijn gerechtig-
heid. De God die spreekt is de God die
geeft, zijn Woord is het zaad waarin
voor ons het leven is. Dat schuif je maar
niet even opzij, alsof je dat niet meer
nodig hebt.

Niet alleen het kruis is een aanstoot
voor eigenwijze mensen, ook het
middel van de verkondiging is dat
(1 Kor.1:21). Waarvan akte! De Joden
vroegen wonderen en tekenen, maar ze
kregen irritante verkondiging. Dus wil-
den ze niet luisteren. 'Liever het wonder
dan de verkondiging!', het is van alle
tijden. Kerken lopen leeg, al zijn ze nog
zo trouw, want wonderen trekken. Toch
is het dwaze van God wijzer dan de
mensen. Hij zal ons steeds laten voelen
dat zijn genade haar eigen wegen gaat.
Wie gered wil worden, kan maar beter
goed horen.

IN DIT NUMMER

420

VERANDERINGEN IN HET EVANGELICALISME

Het onlangs verschenen boek *Evangelical Theology in Transition* beschrijft recente ontwikkelingen binnen de Nederlandse evangelische theologie. Prof. dr. Patrick Nullens zou graag zien dat reformatorische en evangelische christenen zich samen geven aan een Bijbelgetrouwe en normatieve theologie.

426

SAMEN OPEN IN GESPREK

Grofweg kun je vier houdingen onderscheiden in de manier waarop gereformeerden zich opstellen richting evangelischen. Omdat gereformeerden en evangelischen in dezelfde context leven en voor dezelfde uitdagingen staan, bepleit dr. Hans Burger vooral een opstelling van gezamenlijkheid.

432

EEN THUIS VOOR EENZAMEN

Door Gods liefde ontstaat er ruimte: ruimte om de Heer na te volgen, maar ook ruimte voor andere mensen. Bij een christelijk huwelijk hoort dat je je afvraagt wie nog meer kan genieten van jullie liefde en daardoor tot bloei kan komen. Dat werpt ook een bepaald licht op vragen rond gezinsuitbreiding.

EN VERDER

425 COLUMN VERANDERDE HUWELIJSOPVATTINGEN /// 425 WWW.DEREFORMATIE.NL ///

430 KERKGESCHIEDENIS KAMPEN EN BAVINCK /// 434 BIJBELTAAL VAARWEL, TOT WEERZIENS! ///

436 UIT DE KERKEN /// 437 BOEKBESPREKING GRONDSLAGEN VAN CHRISTELIJKE POLITIEK ///

438 PASTORAAT DE SORRY-LIMO /// 440 NIEUWS- EN PERSBERICHTEN

TEKST: PATRICK NULLENS, RECTOR EN HOOGLERAAR SYSTEMATISCHE THEOLOGIE AAN DE EVANGELISCHE THEOLOGISCHE FACULTEIT TE LEUVEN, BELGIË ///

Kort geleden verscheen een boek over recente ontwikkelingen binnen de Nederlandse evangelische theologie. Het is een Engelstalige wetenschappelijke publicatie, getiteld *Evangelical Theology in Transition*, maar de inhoud is van belang voor alle evangelische en gereformeerde christenen. In dit artikel wil ik daarvan iets laten zien.

De bijdragen in dit boek organiseren een dialoog tussen evangelisch en reformatorisch denken. Ze nemen de lezer mee in een soort denkspiraal en vertonen bij alle diversiteit ook een duidelijke eenheid. Niet statisch, via een omlinjende geloofsbelijdenis die alle evangelische en

reformatorische christenen verbindt, maar dynamisch, door de gerichtheid op nieuwe vragen. Naar die eenheid verwijst de term 'transitie' in de titel van het boek. Deze spiraalbeweging boeit me. In welke richting gaan we als gereformeerden en evangelischen nu samen?

Nieuwe hermeneutiek Herhaaldelijk laten de auteurs in de bundel merken dat het vroegere evangelicalisme met zijn anti-intellectualistisch en polemisch karakter inmiddels verleden tijd is. Daarmee bedoelen zij niet iets te zeggen als: 'nu we wat meer gestudeerd hebben, ontdekken we dat liberale the-

ologen en schriftcritici het toch bij het juiste eind hadden.' Eerder is er sprake van het kiezen van een hele nieuwe benadering of invalshoek, waarbij de theologische methodiek zelf verder komt. De meeste auteurs trachten het oude traditionele funderingsdenken te overstijgen, waardoor er een nieuwe hermeneutiek ontstaat. Niet iedereen uit de evangelische-reformatische achterban zal deze postmoderne wending enthousiast begroeten. Wanneer vertrouwde kaders ter discussie worden gesteld, kan dat beangstigend zijn. Wijselijk en nederig spreken de auteurs dan ook van 'transitie' en niet van 'progressie'. Het gaat om stappen in het geloof die de kerken willen dienen. In het vervolg breng ik naar aanleiding van dit boek drie elementen onder de aandacht. Ten eerste het belang van de dialoog, ten tweede de moeite om de term 'evangelisch' te definiëren, en ten derde de verandering in het evangelisch-theologisch denken die meekomt met het gebruik van de vierslag Schrift, traditie, rede en ervaring.

Dialoog Hoe belangrijk en vruchtbaar een dialoog tussen gereformeerd en evangelisch is, wordt onder meer duidelijk door de bijdragen van Kees van der Kooi, Antonie Vos en Ad de Bruijne. De laatste wijst erop dat we als kritische geloofsgemeenschap een profetische taak hebben om bij te dragen aan een rechtvaardigere samenleving. Vaak gaat het niet om grote politieke theorieën, maar om specifieke situaties van onrecht en verdrukking waarop we kunnen reageren. Volgens De Bruijne ligt de bron van vernieuwing niet bij een christelijk

staatsmodel, maar bij een vervuld zijn van Gods liefde en heiligheid. Vanuit deze ervaring kunnen we niet anders dan gevoelig reageren op bepaalde situaties. Juist de evangelische aandacht voor vreemdelingschap kan het neo-calvinistische politiek idealisme corrigeren. Zo'n gesprek tussen gereformeerde en evangelische accenten houdt ons scherp en zal ons in een sterk geseculariseerde samenleving helpen een passende opstelling te vinden in het publieke domein.

Containerbegrip Wat verstaan we precies onder evangelisch/ 'evangelical'? Het blijkt een moeilijke klus om dit containerbegrip te definiëren. Opvallend is hoe genuanceerd de schrijvers ermee omgaan. Enerzijds onderkennen zij de brede internationale betekenis van het begrip 'evangelical' en daarin incorporeren zij ook het orthodox-reformatische erfgoed. Daarnaast wijzen zij terecht op het eigene van de Nederlandse context. In de engere zin van het begrip is hier evangelisch juist van reformatorisch onderscheiden. Deze spanning tussen verbinding en

distantie zet zich door in heel het boek – als bij een tweeling: door het dragen van verschillende kledij probeert elk de eigen individualiteit te benadrukken, maar toch lijken ze sterk op elkaar. Overigens moet hierbij ook een derde traditie genoemd worden, waarvoor met name de pinksterbeweging model staat. Pinkster/charismatisch is anders dan evangelisch of reformatorisch en beïnvloedt die

beide bovendien sterk. Weliswaar geeft Reitsma in een overigens erg boeiende bijdrage aandacht aan het welvaartschristendom ('health and wealth gospel'), maar de hele pinkstertheologie onder dat begrip scharen is ook weer een karikatuur.

Geen buitenbeentje Binnen het evangelicalisme zie je twee perspectieven: transitie en fusie. Het eerste peilt de interne veranderingen binnen de evangelische beweging in Nederland. Net zoals alle sociale groeperingen wordt ook deze beweging beïnvloed door de algemene maatschappelijke veranderingen. Fusie ('fusion') wijst juist op het proces dat de evangelische theologie meer en meer de andere protestantse partners beïnvloedt. Deze studie laat zien dat evangelische theologie de laatste decennia niet langer als buitenbeentje fungeert, maar werkelijk een bijdrage levert aan het algemene theologische debat. Deze begrippen 'transitie' en 'fusie' helpen om het evangelicalisme te plaatsen in het licht van de algemene postchristelijke en postmoderne cultuur in Nederland.

Hoe belangrijk het is om die tijdgeest te proeven, komt onder meer sterk tot uiting in de bijdragen van Stefan Paas en René Erwich. Paas heeft het over de stadsbediening ('urban ministry') van hoger opgeleide jongvolwassenen. Gemeentetichtingen in een stad als Amsterdam vormen een soort proefpolder voor evangelische theologie.

Hij typeert kerkplanting zelfs als: 'de onderzoeksafdeling van de kerk'. Erwich wijst erop dat een zwakke en onderontwikkelde kerkleer kan leiden tot allerlei pragmatische experimenten.

'De bijdragen in dit

boek organiseren

een dialoog tussen

evangelisch en

reformatorisch denken'

'Zo'n gesprek tussen

gereformeerde en

evangelische accenten

houdt ons scherp'

Evangelische theologische bezinning moet daarom niet alleen plaatsvinden binnen de muren van de academie. De genoemde transitie speelt zich juist af in de werkelijkheid van het alledaagse gemeentelieven.

Volgens Henk Bakker is evangelische theologie vooral incarnationeel: zij richt zich op Christus' aanwezigheid in kerk en wereld. Daaruit volgt een profetische taak waarbij steeds opnieuw het evangelie centraal staat. Wanneer we om een of andere reden deze dynamiek verliezen, verlaten gelovigen bij bosjes de evangelische gemeenten. Het bevrijdende evangelie van Jezus Christus, de missionaire liefde en bewogenheid met mensen, is de kracht die ons beweegt. Het is de beweging van de heilige Geest. Evangelische theologie heeft tot taak om dit proces te ondersteunen en bij te staan met wijze raad. Theologie wordt

daarbij een wetenschappelijke reflectie op wat er in de praktijk gebeurt.

Zo'n nadrukkelijke keus voor theologie als 'denken achteraf' roept bij mij toch vragen op. Evangelische theologie omvat mijns inziens ook de omgekeerde beweging, waarin wij vooraf en normatief willen denken en zo op basis van Schrift en traditie richting geven aan de praktijken van de kerk.

Vierslag Hoe zou die normatieve opdracht van evangelische theologie er kunnen uitzien? Daarover zeg ik iets aan de hand van de bijdrage van Arie Zwiep over de Wesleyaanse 'quadrilateral' (naar John Wesley (1703 - 1791), een Brits theoloog en predikant, de grondlegger van het methodisme). Het theologische begrip 'quadrilateral' vertaal ik vrij met 'vierslag'. Er worden vier elementen onderscheiden die het

theologische denken sturen: Schrift, traditie, rede en ervaring. Daarbij vormt de Schrift de eerste en hoogste norm, en dus de enige betrouwbare basis.

Met vreugde stel ik vast dat deze methode breed wordt gedragen in de nieuwere evangelische theologie. De verdienste van de bijdrage van Zwiep is niet alleen dat hij ons daarop attendeert, maar vooral dat hij deze vierslag in gesprek brengt met de hedendaagse hermeneutiek, in de persoon van Hans-Georg Gadamer. Hierdoor slaat hij een brug van de vroege moderniteit van Wesley naar de actuele hermeneutische vragen van de postmoderniteit. Precies daar liggen inderdaad de uitdagingen voor de evangelische theologie in transitie. Dat blijkt ook uit de bijdrage van Eveline van Staalduine-Sulman over de relatie tussen evangelicalisme en verlichting (moderniteit). Terecht verwerpt ze de

Als kritische geloofsgemeenschap hebben we een profetische taak om bij te dragen aan een rechtvaardigere samenleving.

Vaak gaat het niet om grote politieke theorieën, maar om specifieke situaties van onrecht en verdrukking waarop we kunnen reageren. ///

gedachte dat evangelische theologie in de 17de eeuw is blijven steken. De evangelische theologie heeft niet geweigerd om door de tunnel van premoderniteit en moderniteit te kruipen, maar is daar op een eigenzinnige manier doorheen gegaan. Alleen het fundamentalisme bleef net als het liberalisme steken in het modernistische kader.

Schrift In de vierslag staat de Schrift voorop. Van Staaldruine-Sulman laat zien dat evangelische theologen in het verleden vaak een modernistisch-individualistische exegese praktiseerden. Zij werden sterk beïnvloed door een vorm van funderingsdenken waarbij de historisch grammaticale exegese voldoende leek om de weg te wijzen. Een bekwame theoloog had vooral kennis van de grondtalen en de historische setting van de oude teksten. Historisch-kritische exegese beschouwde men als een vijand die de tekst had ontheilgd. Maar de tijd van rationalistische en dogmatische dammen tegen de vrijzinnigheid is voorbij. Uiteindelijk gaat het om liefde voor de Schrift en niet om rationele argumenten. We zien en ervaren dagelijks de kracht van Gods Woord. Begrijpen is gehoorzamen en deelnemen. Dit brengt me bij een heel belangrijk punt voor evangelische theologie. Spiritualiteit, betrokkenheid bij Gods werk in de gemeente en Bijbelwetenschappen mogen niet van elkaar worden losgekoppeld, maar versterken elkaar. Intussen laat dit boek je wel met vragen zitten met betrekking tot waarheid en historische betrouwbaarheid van de Schrift. Sommige elementen van de historische kritiek zijn behulpzaam,

*Gemeentestichtingen
in een stad als
Amsterdam vormen
een soort proefpolder
voor evangelische
theologie'*

andere zijn problematisch. Een evangelische theoloog zal hier zijn/haar weg in moeten vinden, maar hoe? Relatief veilig is nog een behandeling van het boek Job, die dit beschouwt als dramastuk. Scherper ligt de vraag hoe historisch het boek Jona is. De weg die Zwiep in deze kwesties gaat, roept bij mij toch kritische vragen op, bijvoorbeeld rond de zogenaamde 'gewelddadige gedeelten' uit het Oude Testament (bijvoorbeeld Ps.137). Volgens Zwiep, die hier aansluit bij Nicolas Wolterstorff, is niet al het geschrevene in de Bijbel Gods Woord. De lezer moet in de stroom van menselijke woorden Gods Woord onderscheiden. Geeft dit niet te veel gezag aan de lezer? Past dit model voldoende bij de evangelische Schriftvisie? Dat verdient verder debat, ook in verband met het gezag van de Bijbel voor de ethiek.

Traditie Ten tweede is er de traditie. De vernieuwende kracht van de evangelische beweging moet worden gedragen door de katholiciteit van haar boodschap. We verkondigen niets nieuws, maar juist het evangelie van de kerk van alle eeuwen. Naast de Schrift is er ook de traditie, die ons helpt om de Schrift beter te verstaan. We lezen de Bijbel niet individueel maar in de grote gemeenschap van alle heiligen. Juist de klassieke theologie kan ons deze krachtige basis in de christelijke erfenis schenken. Vernieuwing vraagt een proces van voortdurende herbronning. Zwiep wijst erop dat ook Gadamer het hermeneutisch belang van de traditie kent. Hier-

*'Uiteindelijk gaat
het om liefde
voor de Schrift en
niet om rationele
argumenten'*

door wordt een einde gemaakt aan het modernistisch individualisme waarbij ieder individu met een Bijbel en een concordantie zijn eigen theologie kan ontwikkelen.

Het is opmerkelijk hoezeer er vandaag binnen de evangelische beweging sprake is van een opleving van neoklassieke theologie. Bij mijn studenten merk ik bijvoorbeeld een groeiende belangstelling voor de patristiek en dogmageschiedenis. Maar naast de oudere traditie is het ook belangrijk om de eigen recentere traditie goed te bestuderen. Dat wordt geïllustreerd door de bijdrage van Antonie Vos over de gereformeerde scholastiek en de vrije wil. Daaruit blijkt voor mij dat de evangelische identiteit alleen een kans heeft om haar eigenheid te bewaren indien ze kiest voor herbronning en voor een klassieke theologie.

Rede Ten derde is er de rede. We moeten ons verstand gebruiken. Juist in de postmoderniteit hebben we de beperkingen van de rationaliteit ontdekt en zelfs het verdrukkende effect van losstaande kennis, kennis zonder liefde. Evangelische theologie spreekt nooit geïsoleerd over rationaliteit. Zoals er een nauw verband bestaat tussen Schrift en traditie als twee tekstbronnen, zo is er ook een relatie tussen rede en ervaring. Het gaat om participerende kennis die zintuiglijke ervaringen serieus neemt. Spirituele rationaliteit sluit gewone rationaliteit niet uit, maar verheft juist de natuur-

lijke rede. Volgens Wesleys tijdgenoot Jonathan Edwards draagt de Schepper de natuurlijke orde door zijn algemene genade.

Ervaring Dit brengt ons bij de vierde component, de ervaring. Kenmerkend voor het evangelicalisme is de belangrijke plaats voor de menselijke persoon, diens keuze, wedergeboorte en heiliging. Kees van der Kooi bespreekt het relationele godsbeeld en dus ook deze personalistische stijl van evangelische theologie. De evangelische nadruk op de ervaring van relatie en liefde heeft gevolgen voor de kijk op God zelf. God staat niet boven de tijd maar handelt hier en nu als een Vader die zijn Zoon en Geest zendt. De gedachte van God als de onafhankelijke, onveranderlijke en boventijdelijke komt hier op losse schroeven te staan. Deze grote nadruk op relatie wordt verder ondersteund door Bijbels-theologische keuzen. God is de God die handelt en ingrijpt in de geschiedenis. Het open theïsme van mensen als Clark Pinnock is een radicaal voorbeeld van een evangelisch-arminiaanse theologie die vertrekt vanuit dit relatiedenken. Dit gaat beduidend verder dan John Wesley. Zo ontkent Pinnock Gods gedetailleerde voorkennis, iets wat Wesley nooit zou doen. Van der Kooi volgt de kritiek van het open theïsme op het klassieke theïsme gedeeltelijk. Maar uiteindelijk ziet hij ook onoverkomelijke problemen en eenzijdigheden. Wat betreft de uitverkiezingleer kiest Van der Kooi voor de oplossing van Karl Barth. Christus is het 'ja' van God aan heel de wereld. Los van het nogal extreme open theïsme is het zeker zo dat evangelische theologie 'evangeliserend' is en dus benadrukt dat het evangelie voor alle mensen is. Een starre uitverkiezingleer ervaart men vaak als domper op de opdracht van verkondiging. Daarnaast gaat het om discipelschap

vanuit een persoonlijke relatie met God door Jezus Christus. We ervaren zijn aanwezigheid en kracht, en deze geloofservaring is essentieel om de boodschap van de Schrift te verstaan. Wesley's nadruk op samenwerking tussen God en mens, de therapeutische werking van het evangelie en zijn oog voor de vernietigende kracht van de erfzonde kunnen de belangrijke plaats van de gelovige volgens mij op een betere manier onderbouwen dan het te radicale open theïsme waarop ook veel evangelische theologen kritiek hebben. Is evangelische theologie hiermee minder theocentrisch dan reformatorische?

*'We verkondigen
niets nieuws, maar
juist het evangelie
van de kerk van
alle eeuwen'*

Legt zij te weinig nadruk op Gods soevereiniteit? Ik meen van niet. Evangelische theologie is incarnatiegericht en spreekt graag over Jezus die tot ons komt. Ook wordt ze geboeid door wat de heilige Geest in harten van mensen doet. Maar alle eer gaat hierbij naar God de Vader, de soevereine Heer die heerst over de geschiedenis.

Hypes Tot slot, dit boek biedt een inspirerende aftrap die vraagt om meer. Ondertussen zet de secularisatie zich door. Godsdienstwetenschappen zetten de trend, ook in de beschrijving van de reformatorische en evangelische

John Wesley (1703 - 1791), een Brits theoloog en predikant, de grondlegger van het methodisme. ///

orthodoxie. Daarom is het des te belangrijker dat reformatorische en evangelische christenen zich samen geven aan een Bijbelgetrouwe en normatieve theologie. Onze seculiere cultuur laat weliswaar ruimte voor spiritualiteit en oprechte beleving van een persoonlijk geloof. Maar de zoektocht daarnaar blijft vaak te individualistisch en wordt te veel losgekoppeld van Schrift, traditie, en rede. We worden overspoeld door de vreemdste ervaringen en trends. Maar hoe merkwaardig ook, ook deze hypes bieden een aanzet tot evangelische theologische reflectie ten dienste van alle gelovigen en van de samenleving als geheel.

✦ SAMENVATTING

Onlangs verscheen een boek over recente ontwikkelingen binnen de Nederlandse evangelische theologie, getiteld *Evangelical Theology in Transition*. Het boek wil de dialoog tussen evangelische en reformatorische christenen dienen. Het is een bundeling van bijdragen die beschrijven welke ontwikkeling het evangelische denken in Nederland de laatste jaren heeft doorgemaakt en voor welke vragen gereformeerden en evangelischen samen staan in deze tijd.

Veranderde huwelijksopvattingen

TEKST: JAN WESTERT, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Het burgerlijk huwelijk heeft niets om het lijf, aldus jurist dr. Fred Schonewille. Hij is voorstander van de afschaffing ervan en wil het vervangen door een civiel partnerschap. Het burgerlijk huwelijk heeft de laatste jaren inderdaad aan aanzien ingeboet door het hoge aantal echtscheidingen, het invoeren van het geregistreerd partnerschap, de praktijk van het ongehuwd samenwonen en de invoering van het huwelijk voor mensen van hetzelfde geslacht. De vraag is of de overheid nog wel moet bijhouden wie wel of niet gehuwd zijn. Omwille van de weigerambtenaren heeft Arie Slob al eens gepleit om de burgerlijke huwelijksluiting te beperken tot een formele handeling op het stadhuis zonder rituele uitbundigheid.

Wie de zes kenmerken van het huwelijk bij langs gaat, ziet inderdaad dat er bij elk kenmerk kanttekeningen te plaatsen zijn.

(1) *Vrijwilligheid en liefde*: Deze voorwaarde is van relatief recente datum. Vele eeuwen lang en in andere culturen gold en geldt het door ouders gearrangeerde huwelijk.

(2) *Mogelijkheid tot voortplanting*: Als sociale institutie biedt het huwelijk stabiele con-

dities voor het krijgen en opvoeden van kinderen. Dit kenmerk wordt intussen ook gegarandeerd door het geregistreerd partnerschap of het samenlevingscontract. Bovendien bewijst het hoge aantal echtscheidingen dat het huwelijk die stabiliteit niet garandeert. (3) *Levenslange trouw*: Het hoge percentage huwelijken dat uitloopt op een echtscheiding toont dat in de praktijk het 'tot de dood ons scheidt' geen onverbreekelijkheid meer inhoudt.

(4) *Openbaarheid*: Het publieke karakter van het huwelijk is onderscheidend. Op de waarde van dit kenmerk wordt in de samenleving ook door gelijkschakeling van niet-huwelijkse samenlevingsvormen afgedongen.

(5) *Man-vrouwrelatie*: het huwelijk bestond alleen voor man-vrouwrelaties. Door de invoering van het homohuwelijk is dit kenmerk fundamenteel gewijzigd. (6)

Monogamie: De één op één relatie wordt beschouwd als de grondvorm van het burgerlijk huwelijk. Dit blijft overigens een belangrijke toetssteen in onze rechtsstaat vanwege de komst van mensen uit andere culturen.

De gewijzigde opvattingen over het huwelijk dwingen tot nadenken over

het kerkelijk huwelijk, dat daar een bevestiging van is. In de kerk is er officieel weinig ruimte voor andere vormen van partnerschap. Samenwonenden kunnen enig vermaan tegemoet zien, hoewel kerkenraden ermee worstelen. Voor jongeren is de persoonlijke belofte van liefde en trouw minstens zo wezenlijk als een publiek uitgesproken belofte. De alternatieve registratiemogelijkheden garanderen ook de juridische rechtskracht van samenwonenden. Dat brengt mij tot twee constatering. In de kerk zijn we toe aan een vernieuwing van de huwelijksethiek en -opvatting: we moeten anders omgaan met de diversiteit die er de laatste vijftig jaar rond het huwelijk is ontstaan. En het is noodzakelijk om de visie op het kerkelijk huwelijk in relatie tot het burgerlijk huwelijk en andere samenlevingsvormen opnieuw te overdenken.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Reageren op een nummer en vragen en ideeën aanreiken voor nieuwe thema's: de redactie stelt het zeer op prijs om iets van u te horen. Dat kan via mail, post, twitter en website; adressen staan in de colofon.

Bij het thema van dit nummer dagen we u uit om te reageren op de volgende stelling:

**Gereformeerd en evangelisch:
de tijd is rijp voor een samen-op-weg proces**

Voor de zomervakantie verschijnt De Reformatie nog één keer, D.V. op 29 juni a.s. In dat extra dikke zomernummer komen onder andere bijdragen van Bas Luiten en Wim van Vlastuin en een voorpublicatie uit het boek *Duizendmaal dank* van Ann Voskamp, allemaal over het thema Blijdschap. Het eerste nummer dat na de zomervakantie verschijnt, D.V. op 10 augustus, is gewijd aan het thema: De blijvende betekenis van het Oude Verbond.

Gereformeerden nemen tegenover evangelische christenen verschillende houdingen aan. Voor de een zijn ze een baken in zee, voor de ander een schip hoog op het strand; waar de een graag gereformeerd-evangelisch is of zelfs helemaal evangelisch wordt, is de ander ervan overtuigd dat de combinatie helemaal niet mogelijk is.

Samen open in gesprek

TEKST: HANS BURGER, ONDERZOEKER AAN DE TU IN KAMPEN ///

Grofweg kun je vier houdingen onderscheiden: een houding van kritiek (evangelischen vormen een gevaar), een houding van openheid (je kunt best iets van ze leren), een houding van aansluiting (je bent kritisch op je eigen traditie en ziet evangelicalisme als de oplossing) en een houding van gezamenlijkheid (je kunt heel goed samen over dingen nadenken en oplossingen zoeken voor problemen). Doorgaans hebben we de neiging om vooral gelijkgezinden te zoeken: mensen die dezelfde opstelling gekozen hebben als wij. Dan stokt het echte gesprek. Om

verder te komen, zou je het gesprek over de gekozen opstellingen kunnen voeren. Maar er is ook een andere weg.

Gesprek Die andere weg begint bij de 'evangelischen'. Hebben we het wel allemaal over hetzelfde als we de term 'evangelischen' gebruiken? Meer duidelijkheid daarover zou het vastgelopen gesprek over houdingen wel eens vlot kunnen trekken. Wie zijn de 'de evangelischen' eigenlijk?

De bundel *Evangelical Theology in Transition* (zie het vorige artikel) biedt daar een mooie inkijk in.

De bundel is uitgegeven door een instituut van de Theologische Faculteit van de VU in Amsterdam, het Center of Evangelical and Reformation Theology. De auteurs hebben verschillende achtergronden, zowel evangelisch als gereformeerd. Wat de bundel laat zien is dat evangelischen zelf in beweging zijn en goed in staat zijn om kritisch na te denken over hun eigen theologie. Maar ook wordt duidelijk dat het niet zo gemakkelijk is om te omschrijven wat 'evangelisch' betekent. De bundel kan het gesprek tussen gereformeerden en evangelischen echt verder brengen. Wat

je houding als gereformeerde naar 'de evangelischen' toe ook is, altijd reikt het boek materiaal aan dat de voorspelbare discussies doorbreekt.

Bondgenoten Daarbij moet ik wel aangeven dat de bundel zelf geen gesprek is tussen gereformeerden en evangelischen. Het is een gesprek over evangelische theologie. Evangelische christenen hebben bovendien niet alleen te maken met orthodox-gereformeerde gesprekspartners, maar ook met de kritiek van meer liberale christenen. Die vinden de evangelische beweging te vrolijk, te zeker, fundamentalistisch, te radicaal, achtergebleven, en niet door de Verlichting heengegaan (pag. 41-42, 52). Daarin blijkt iets van het typische van de Nederlandse situatie (pag. 1-6). Gereformeerd en evangelisch zijn in Nederland woorden die naast elkaar staan. In het Engelse taalgebied zouden de lezers van De Reformatie onder de 'evangelicals' vallen. Gereformeerden in Nederland beleven 'de evangelischen' meer als een christelijke stroming naast de gereformeerde. Wanneer ze dan ook nog als een bedreiging worden gezien, bijvoorbeeld omdat gemeentelieden overstappen naar een evangelische gemeente, valt de nadruk vooral op de verschillen, en wordt minder gezien dat evangelischen een bondgenoot zijn. Wanneer zowel gereformeerden als evangelischen veranderen en naar elkaar toeschuiven, komt daar nieuwe ruimte voor.

Aansluiting? Wat levert de bundel op, als je hem leest vanuit de vier verschillende houdingen die gereformeerden aannemen: die van kritiek, van openheid, van aansluiting en van gezamen-

lijkheid?

De bundel laat zien dat evangelischen niet meer vies zijn van goed theologisch nadenken en dat ze daarin kritisch op zichzelf kunnen zijn. Daarin bieden de artikelen zowel voor mensen die vooral kritisch op de evangelische beweging zijn als voor degenen die zich onkritisch aansluiten, veel lezenswaardigs.

Henk Bakker beschrijft de recente ontwikkeling van de evangelische beweging. Van een profetische beweging die kritisch is op gezapige en verstarde vormen van christen-zijn heeft ze zich ontwikkeld richting een veelvormige 'caring movement' die maatschappelijk aanvaard is en zich niet meer tegenover de kerken positioneert. In een harde maatschappij bieden evangelische gemeentes een veilige ruimte met nadruk op soft noties als geliefd zijn en acceptatie (pag. 22, 37).

Bakker typeert de nieuwe evangelische beweging als erg open voor de omringende cultuur en voor de expressief-individualistische tijdgeest (pag. 29, 38), zonder een eigen visie op cultuur en politiek en daarom weinig invloedrijk in het publieke domein (pag. 31), postmodern, zonder antwoord op

de complexe vragen van onze cultuur (pag. 37). Hij vraagt zich af of de oorspronkelijke inzet van de evangelische beweging nog wel veilig is na deze verandering: een profetische beweging die streeft naar een christocentrische en missionaire gemeenschap die zichtbaar aanwezig is in de maatschappij (pag. 17-20, 38-39).

Zelfkritiek Eveline van Staalduine laat de complexe verhouding zien van de evangelische beweging tot de verlichting. De evangelische beweging is een tegencultuur ten opzichte van de moderniteit, maar tegelijk ook een kind van de verlichting: individualistisch, door de scheiding van kerk en staat geneigd tot wereldmijding, met een hogere

waardering voor de geest dan voor het lichaam, met vanuit de maakbaarheid van onze wereld veel aandacht voor onderwijs en training (pag. 45-48).

Rene Erwich benoemt als zwakte het gebrek aan reflectie op de leer van de kerk. Er is veel pragmatisme en aanpassing aan de moderne

cultuur. En dat is een probleem, omdat een verkeerde kijk op de kerk zomaar je kijk op God kan veranderen. Erwich stelt dat er een nauwe relatie is tussen je kijk op God en je kijk op de kerk. Daarom pleit hij voor een doordenking van de leer van de kerk in nauwe verbinding met de vraag wie God is (pag. 156-160). Bernard Reitsma waarschuwt vanuit Romeinen 8 voor een onkritische aanvaarding van een welvaartsevangelie. Het spreken over gezondheid en welvaart moet recht doen aan de situatie waarin we nu leven: een tijd van nog aanwezige gebrokenheid, vervolging, uitzien naar het complete herstel van het leven als Jezus terugkomt (pag. 178-181).

In de bundel presenteert zich een beweging met een volwassen denkklimaat waarin goede theologische reflectie en zelfkritiek beoefend worden. Een houding van onkritische aansluiting blijkt naïef.

Kritiek? Wie nu denkt dat hier een pleidooi voor een houding van kritiek

'Gereformeerden en evangelischen staan grotendeels voor dezelfde uitdagingen en problemen'

'De bundel kan het gesprek tussen gereformeerden en evangelischen echt verder brengen'

uit volgt, vergist zich.

Ad de Bruijne beschrijft de groeiende politieke bewustwording binnen de evangelische beweging. Van een wereldmijdende houding of hoogstens een getuigende politiek is er een verschuiving opgetreden richting het nemen van politieke verantwoordelijkheid. De secularisatie in Nederland en de ontdekking dat het evangelie ook betekenis heeft voor vragen van gerechtigheid zijn belangrijke motieven voor deze nieuwe politieke betrokkenheid.

Toch beschrijft De Bruijne niet alleen dat evangelischen zijn opgeschoven richting gereformeerden. Zijn artikel is ook een pleidooi voor een vernieuwing van het gereformeerde denken over politieke betrokkenheid. Gereformeerden hebben van evangelischen een scheut dopers denken nodig om in het huidige postchristelijke Nederland hun plaats als minderheid op een goede manier in te nemen. In een geseculariseerd land moet de kerk een plaats zijn van een vitale tegencultuur.

Abraham Kuyper wist dit al (pag. 108-111). Van de dopersen kunnen we opnieuw leren dat de overleving van de christelijke identiteit niet primair gewaarborgd wordt door christelijke organisaties, maar de kerk nodig heeft als plek waar onderdanen van het hemelse rijk kunnen overleven (pag. 118). Daarom is het belangrijk dat de evangelische beweging op dit punt juist zichzelf blijft en de gereformeerde traditie corrigeert (pag. 126-129). Er is immers een blijvend verschil tussen Gods koninkrijk, dat al wel actief is maar niet compleet zichtbaar als publiek overwinnaar van zonde en onrecht, en de wereld

*‘Evangelischen zijn
niet meer vies van
goed theologisch
nadenken en kunnen
daarin kritisch op
zichzelf zijn’*

De Bijbel kan niet op zichzelf fundamenteel zijn. We moeten in verbondenheid met Christus, geleid door de Geest binnen de gemeenschap van de kerk oog en oor krijgen voor de betekenis van de tekst. /// waarin wij nu nog leven.

Arminianen Antonie Vos laat zien dat de gereformeerde beeldvorming van evangelischen niet klopt, net zomin trouwens als het beeld dat evangelischen van zichzelf hebben. Evangelischen, volgelingen van John Wesley, gelden als ‘arminianen’. Vos haalt deze schematiek overhoop vanuit historisch onderzoek naar Arminius en de gereformeerde orthodoxie. Hij stelt dat Wesley meer gemeenschappelijk heeft met de gereformeerde orthodoxie dan met Arminius. Voor Arminius was vrijheid: ‘Als je blijft, laat me met rust’. Voor Wesley is vrijheid de ruimte om aan te dringen op bekering, gepast of niet: ‘Bekeer je, anders zul je nooit vrij worden’ (pag. 221). De bron van dit misverstand is volgens Vos de gemeenschappelijke oppositie van Arminius en Wesley tegen de predestinatieleer. Het materiaal dat hij op tafel legt, is een reden om dit

veld van vrijheid, dwang, noodzakelijkheid, verkiezing en bekering opnieuw en het liefst samen op een frisse manier te doordenken.

Voor de manier waarop dat zou kunnen geeft Cornelis van der Kooi in zijn bespreking van Clark Pinnocks ‘creative love theism’ een belangrijke aanwijzing. Hij pleit voor een ‘narratieve’ of anders gezegd heilshistorische doordening van de spanning tussen menselijke vrijheid en goddelijke soevereiniteit: we moeten deze spanning niet doordenken vanuit een abstract filosofisch concept, maar vanuit het verhaal van de Bijbel waarin we God en mensen met elkaar om zien gaan. Vanuit de concrete ontvouwing van dit drama moet duidelijk worden wat de termen ‘verantwoordelijkheid’ en ‘soevereiniteit’ betekenen (pag. 200-202). En dat betekent niet alleen huiswerk voor evangelischen, maar net zozeer voor gereformeerden.

Gezamenlijkheid? In deze bijdragen blijkt het belang van een opstelling van gezamenlijkheid: samen over dezelfde

problemen nadenken. Dat gebeurt al in deze bundel, waarin zowel evangelische als gereformeerde auteurs schrijven. Het is ook belangrijk omdat de problemen waar we voor staan groot zijn en we tegen dezelfde problemen aanlopen. Naast de opstellen van De Bruijne, Vos en Van der Kooi zijn er meer voorbeelden te geven.

Ook al waren gereformeerden en evangelischen op een verschillende manier Bijbelgetrouw – evangelischen verdedigen de foutloosheid van de Bijbel, gereformeerden niet – beiden zijn bezig zich opnieuw te bezinnen op vragen rond hermeneutiek en de historiciteit van de Bijbel. Gereformeerden en evangelischen staan beiden voor de uitdaging wat er komt na het funderingsdenken ('foundationalism').

Funderingsdenken Funderingsdenken gaat ervan uit dat zekere kennis moet rusten op een betrouwbaar fundament. Wanneer funderingsdenken in christelijke vorm toegepast wordt op de Bijbel, wordt de Bijbel gezien als fundament. De Bijbel kan echter niet op zichzelf fundament zijn. We moeten in verbondenheid met Christus, geleid door de Geest binnen de gemeenschap van de kerk oog en oor krijgen voor de betekenis van de tekst. Funderingsdenken heeft hier geen oog voor, zodat het 'alleen de Bijbel' verschuift richting 'alleen de tekst'. Wie zegt 'alleen de tekst' vergeet dat we om de Bijbel te kunnen lezen geestelijk gevormd moeten worden en betrouwbare gidsen nodig hebben die ons de weg wijzen bij het lezen. Wie het funderingsdenken loslaat, moet opnieuw zijn positie bepalen ten opzichte van het moderne historisch-kritische Bijbelonderzoek. Wat Van Staaldoune

hierover schrijft (pag. 54-66) is voor gereformeerden net zo goed van belang als voor evangelischen. Voor de vraag naar

'Gereformeerden hebben ons eigen nadenken en onze eigen ervaring, in verhouding tot wat de Bijbel ons zegt, geldt hetzelfde (het opstel van Arie Zwiep). Een ander probleem is de opkomst van nieuwe vormen van kerk-zijn. Kerkplanting en wat genoemd wordt 'liquid church' – kerk als een dynamisch, 'vloeibaar' netwerk – vragen om doordenking, of je nu gereformeerd of evangelisch bent. De opstellen van Stefan Paas en René Erwich laten dit goed zien.

de plek van de traditie, ons eigen nadenken en onze eigen ervaring, in verhouding tot wat de Bijbel ons zegt, geldt hetzelfde (het opstel van Arie Zwiep). Een ander probleem is de opkomst van nieuwe vormen van kerk-zijn. Kerkplanting en wat genoemd wordt 'liquid church' – kerk als een dynamisch, 'vloeibaar' netwerk – vragen om doordenking, of je nu gereformeerd of evangelisch bent. De opstellen van Stefan Paas en René Erwich laten dit goed zien.

Openheid Gereformeerden en evangelischen leven in dezelfde context en staan grotendeels voor dezelfde uitdagingen en problemen. Daarom pleit ik vooral voor een opstelling van gezamenlijkheid. Samen de dingen doordenken blijft echter wel samen denken vanuit verschillende perspectieven. Het is onvruchtbaar om dat te ontkennen; dat leidt tot een verloochening van je eigen identiteit. Om dan gezamenlijk te

denken is zelfkritiek nodig. Dat evangelische zelfkritiek bestaat, bewijst deze bundel. Voor gereformeerden kan dat een voorbeeld zijn.

Daarbij is ook een houding van openheid belangrijk. Gereformeerden kunnen immers hun eigen traditie verrijken met evangelische elementen – in de praktijk gebeurt dat ook al. Behalve in het opstel van De Bruijne wordt dat in de bundel niet heel expliciet gemaakt; het is tenslotte een bundel over evangelische theologie, en niet over gereformeerde. Van Staaldoune typeert de evangelische beweging aan de hand van nadruk op de persoonlijke relatie met God, die levens verandert (pag. 43). Bakker benadrukt dat de kerk steeds weer te

ruggeroepen moet worden naar echte evangelische presentie: op Christus gecentreerde zichtbaarheid in de kerk en de wereld (pag. 19-20). Die profetische kritiek vanuit het evangelie van Jezus Christus hebben gereformeerden en evangelischen telkens opnieuw nodig om hun

roeping trouw te blijven: als zout van de aarde en licht van de wereld te getuigen van Gods rijk dat komt.

'Dat betekent niet

alleen huiswerk

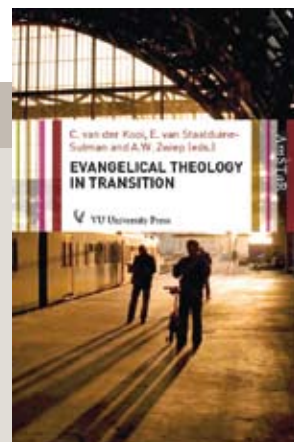
voor evangelischen,

maar net zozeer voor

gereformeerden'

✚ SAMENVATTING

De bundel *Evangelical Theology in Transition* geeft een gedetailleerde beschrijving van de stand van zaken rond de evangelicale theologie in Nederland, soms in relatie tot de gereformeerde theologie. Omdat we als gereformeerden in dezelfde samenleving voor vergelijkbare vragen staan als evangelischen, biedt deze beschrijving een goede gelegenheid om over die vragen gezamenlijk open in gesprek te gaan.

Kampen en Bavinck

Een gespannen maar vruchtbare verhouding

TEKST: BAREND KAMPHUIS, HOOGLERAAR DOGMATIEK AAN DE TU IN KAMPEN /// FOTO: MAARTEN BOERSEMA.

Onlangs kreeg de Theologische Universiteit te Kampen een schilderij aangeboden van Herman Bavinck, gemaakt door dhr. D. van der Woude. Ter gelegenheid van de feestelijke overhandiging van dat schilderij hield ik een toespraak over de relatie tussen Bavinck en de TU. Onderstaand artikel is een bewerking van die toespraak.

‘Zal ‘k staande blijven? God geve het’¹ – dat schreef de 19-jarige Herman Bavinck in september 1874 in zijn dagboek toen hij van Kampen vertrok naar Leiden. Hij had een jaar studie in Kampen achter de rug, maar die schonk hem geen bevrediging. Hij wilde zijn blik verruimen en zag de gevaren daarvan blijkaar maar al te goed.

Zijn vader Jan, Christelijk Gereformeerd predikant in Kampen, stond achter zijn beslissing. De meeste docenten van de TU ook. Professor Anthony Brummelkamp niet. Hij nam het vader Bavinck hevig kwalijk dat hij school en kerk compromitteerde door zijn zoon naar het goddeloze Leiden te sturen². ‘Vliedt van Babel!’ – dat Schriftwoord gold wat hem betreft voor zulke gevallen³. Bavincks eerste relatie met Kampen eindigde dus toch enigszins gespannen.

Docent Door Gods genade is Bavinck staande gebleven. Nog geen negen jaar later, in januari 1883, is hij als docent terug in Kampen.

Een zeer vruchtbare periode volgt. Bavinck houdt zijn grote redevoeringen, bijvoorbeeld die over de ‘De katholiciteit van christendom en kerk’ in 1888 en over algemene genade in 1894. Vooral belangrijk is dat hij zijn grote, unieke Gereformeerde Dogmatiek schrijft, waarvan het eerste deel verschijnt in 1895. Het is een werk van wereldwijde

‘Bavinck zorgde

ervoor dat de ramen

en de deuren van

de TU opengingen’

betekenis, tot op de dag van vandaag, mede dankzij de Engelse vertaling uit 2008.

Voor de opleiding in Kampen zijn de jaren dat Bavinck er werkte, van 1883 tot en met 1902, van het grootste belang geweest. Bavinck zorgde ervoor dat de ramen

en de deuren van de TU opengingen. Hij legde contact met het neo-calvinistisch reveil van A. Kuiper in Amsterdam. Hij analyseerde de ontwikkelingen in de nieuwste theologie van zijn tijd: de ethischen, de modernen, de Duitse liberale en Vermittlungs-theologie en hij wist de kracht van de gereformeerde theologie in het gesprek daarmee te verwoorden.

Katholiciteit Ik zie de rede over de katholiciteit voor een groot deel als het

programma dat Bavinck voor Kampen had. Het is een indringende waarschuwing tegen sectarisme: trek je niet terug in je eigen, veilige kerkelijke omgeving. De kerk is katholiek. Het is ook een indringende waarschuwing tegen wereldmijding: het evangelie raakt heel de mens en heel de wereld. Trek je niet terug met een boekje in een hoekje, maar durf met Gods Woord midden in de wereld te staan. Niet alleen de kerk, maar ook het christendom is katholiek. Bavinck heeft hiermee een stempel op de opleiding in Kampen gedrukt dat zij niet meer kwijtgeraakt is, hoezeer sectarisme en wereldmijding haar ook zijn blijven bedreigen tot op de dag van vandaag.

Vertrek Hoe vruchtbaar ook, de relatie tussen Bavinck en Kampen blijft ook in deze tijd gespannen. Tot twee keer toe wordt Bavinck benoemd aan de Vrije Universiteit, in 1889 en in 1894. Hij bedankt wel voor deze benoemingen, maar zeker de tweede keer spant het erom. Ondertussen lopen de conflicten in Kampen hoog op, zeker met zijn collega Lucas Lindeboom, die tegelijk met hem in Kampen begonnen was.

*Trek je niet terug
met een boekje in
een hoekje, maar
durf met Gods*

*Woord midden in
de wereld te staan'*

Uiteindelijk wordt Bavinck in 1902 voor de derde keer benoemd aan de VU, en dan neemt hij de benoeming aan. Zijn collega Petrus Biesterveld en een groot aantal studenten vertrekken samen met hem. Het leek de ondergang van Kampen te worden. Geen wonder dat Kampen lang enigszins verbitterd op Bavinck heeft teruggekeken. Bavinck zelf nam trouwens ook ver afstand van Kampen. Hij schreef aan H.H. Kuiper, de zoon van Abraham en één van zijn nieuwe collega's aan de VU dat hij Kampen aan zijn eigen lot overliet⁴. In zijn afscheidsrede zei hij tegen de Kamper studenten dat de Theologische School buiten het leven is blijven staan⁵. Het door hem zo gewenste inzicht in de

katholiciteit van het christendom was toch niet doorgebroken.

Bavinckstudies Met zijn vertrek uit Kampen is de meest vruchtbare periode uit Bavincks werkzame leven echter beëindigd. Er verschijnt nog wel een tweede druk van zijn Gereformeerde Dogmatiek die de standaarddruk zal worden. Ook publiceert hij nog allerlei geschriften op het terrein van maatschappij, politiek en onderwijs. Maar theologisch gesproken komt Bavinck nauwelijks meer met iets nieuws. Hij had Kampen kennelijk net zozeer nodig als Kampen hem. Na de Vrijmaking in 1944 wordt Bavinck aan de vrijgemaakte opleiding toch min

of meer beschouwd als een handlanger van Kuiper. Zijn Kamper wortels maken hem iets meer aanvaardbaar, maar zijn verloochening van die wortels door zijn vertrek naar de VU blijft wringen. De grote Bavinckstudies werden dan ook niet in Kampen geschreven, al scheerden ze wel langs: R.H. Bremmer, vrijgemaakt predikant, maar gepasseerd voor een benoeming aan de TU, promoveerde op Bavinck aan de VU; Jan Veenhof, zoon van een Kamper hoogleraar en aan de TU afgestudeerd, promoveerde in Göttingen en werd hoogleraar aan de VU. Pas met de dissertatie van Hans Burger in 2008 deed de TU weer volop mee met het internationale Bavinckonderzoek. Een leuk detail is dat Burger predikant was in Franeker, de stad waarvandaan Bavinck naar Kampen vertrok.

Welkom Sinds kort hangt er dus ook een schilderij – ook in Franeker gemaakt – in het gebouw van de TU. Daarmee is aan een houding van ondankbaarheid een einde gekomen. Het werd de hoogste tijd. Kampen heeft te veel aan Bavinck te denken om hem te kunnen blijven negeren. De wereldwijde betekenis van de TU hangt tot vandaag mede af van het werk van Bavinck. Hij is er van harte welkom, als zoon van Kampen, vader in geloof en wetenschap en broeder in Christus.

- 1 W.J. de Wit, *On the Way to the Living God. A Cathartic Reading of Herman Bavinck and An Invitation to Overcome the Plausibility Crisis of Christianity*. Amsterdam (Free University Press) 2011, 180 (citaat uit het ongepubliceerde dagboek 1874-1879 van Herman Bavinck, 23 en 24 september 1874).
- 2 R.H. Bremmer, *Herman Bavinck en zijn tijdgenoten*, Kampen (Kok), 1966, pag. 20-21.
- 3 M. te Velde, *Anthony Brummelkamp (1811-1888)*. Barneveld (De Vuurbaak), 1988, pag. 414.
- 4 Bremmer, pag. 189.
- 5 Bremmer, pag. 192.

Een thuis voor eenzamen

TEKST: JANNEKE BURGER, PROJECTLEIDER AKZ+ EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Kinderen krijg je van God. Als je het zo zegt, lijkt het trouwens net alsof ze van jou zijn, je eigendom.

Dat is niet zo. Maar ze worden wel door God op een bijzondere manier aan je toevertrouwd.

Als je zelf kinderen hebt, dan weet je dat. En als je geen kinderen hebt gekregen, weet je het misschien nog wel beter.

Het krijgen van kinderen is geen geschenk dat op afroep beschikbaar is. Juist in deze tijd merken we dat, als bij zoveel mensen het vinden van een partner of het zwanger worden niet vanzelf gaat. Het kan zijn dat je dan voor allerlei moeilijke keuzes komt te staan. Maar ook mensen die wel kinderen van God ontvangen moeten kiezen. De één zal dat als lastig ervaren, de ander niet. Wat te denken van de vraag: hoeveel kinderen krijg je?

Taboe-onderwerp Dit is geen vraag waar je in het algemeen iets zinnigs op kunt antwoorden. Het heeft altijd met jezelf en jouw persoonlijke verhaal te maken, met welke weg God met jou, met je huwelijk, met je gezin is gegaan. Zelf ben ik jong getrouwd en we hebben daarna drie kinderen gekregen. Drie momenten van verwachting, verlangen, en blijdschap: een volle buik en daarna volle armen. We hebben ook een keer meegemaakt dat een zwangerschap niet goed afliep – een lege buik en lege armen. En om ons heen leven veel mensen van wie God het verlangen naar kinderen niet vervuld heeft. Wat een contrast kan dat toch zijn in de levens van mensen die dichtbij elkaar zijn. Het voelt haast onbeschaamd om je dan af te vragen hoeveel kinderen je wilt

hebben, net of het met verlanglijstjes te maken heeft. Wil je daar eigenlijk wel over nadenken?

Ik denk dat het inderdaad raar kan voelen. Maar een keuze maak je altijd. Ook als je er niet bewust over nadent. Spreek het dan maar liever hardop uit. Spreek maar uit dat je het moeilijk vindt naar die ene vriendin toe om te moeten zeggen dat je wéér zwanger bent. Vertel maar aan elkaar dat het misschien net zo raar voelt om te zeggen dat je 'klaar' bent.

Ik heb de indruk dat dat zomaar weer een taboe-onderwerp kan worden. Niet omdat het 'normaal' is om veel kinderen te krijgen en je je voelt afwijken als je kiest voor geboortebeperving. Maar omdat het 'normaal' is om drie kinderen te hebben en je je niet vrij voelt om wél direct na je huwelijk kinderen te willen krijgen of graag een groot gezin wilt.

Geen blauwdruk We leven in een tijd waarin christenen meer individuele vrijheid hebben om hun leven vorm te geven dan voorheen wel het geval was. Je ziet dus ook dat christenen verschillende keuzes maken die allemaal vanuit

het geloof in de Heer en vanuit bijbelse waarden verwoord kunnen worden, ook als het gaat om kinderen krijgen. Daar lijkt me niets mis mee. De Bijbel geeft geen blauwdruk voor alle beslissingen die je moet maken, maar kan voor verschillende mensen tot verschillende keuzes leiden. Je krijgt een eigen verantwoordelijkheid om te kiezen met wie je gaat trouwen, waar je gaat wonen en welke baan je neemt.

In zijn algemeenheid kun je over de invulling van je leven en de keuzes die je maakt best iets in de Bijbel vinden: trouw met iemand die van de Heer houdt en dien de Heer in het werk dat je doet. Maar die eigen verantwoordelijkheid blijft, ook als het om het krijgen van kinderen gaat. Uiteindelijk is vooral de bron van die keuze en de argumentatie beslissend.

Mensen kunnen vanuit een groot geloof in God de Schepper van het leven zich openstellen voor een groot gezin. Maar je kunt ook vanuit zelfzuchtige motieven kinderen krijgen. Je kunt vanuit egoïsme je gezin beperken tot een klein aantal kinderen. Maar christenen kunnen ook vanuit hun roeping in Gods koninkrijk besluiten niet meer (biologi-

'Praat dus met

elkaar over je

motieven; proef je

eigen motieven en

ook (voorzichtig)

die van anderen'

sche) kinderen te ontvangen.

Praat dus met elkaar over je motieven; proef je eigen motieven en ook (voorzichtig) die van anderen.

Gastvrijheid In het licht van deze keuzes en de motieven die daarbij een rol spelen, wil ik wijzen op het Bijbelse begrip gastvrijheid. In de Bijbel zie je telkens gebeuren dat er door Gods liefde de ruimte ontstaat: ruimte om de Heer na te volgen, maar ook ruimte voor andere mensen. Het meest bijzondere aan onze God is toch wel dat Hijzelf gastvrij is, dat Hij na elke teleurstelling niet de hemel op slot doet, maar ons uitnodigt om in zijn liefde op adem en tot bloei te komen. God maakt elke keer weer ruimte voor ons.

Die gastvrijheid van God is de bron onder alle menselijke relaties. Die gastvrijheid lijkt me ook bepalend voor christelijke huwelijken. Omdat Gods liefde de bron van je liefde is, ontstaat er ruimte voor meer mensen. Het doel van een christelijk huwelijk is nooit

dat je je samen op een eilandje terugtrekt en alleen van elkaar geniet. Bij een christelijk huwelijk hoort dat je je afvraagt wie nog meer kan genieten van jullie liefde en daardoor tot bloei kan komen. Eén van de huwelijksformulieren uit de PKN verwoordt dat mooi:

Overeenkomstig Gods gebod zult u beiden met trouw en toewijding uw taak verrichten. In vertrouwen op God zult u goede zorg besteden aan uw gezin, opdat allen die aan uw hoede worden toevertrouwd, daarvoor dankbaar zullen zijn. Vergeet daarbij niet dat uw gezin deel uitmaakt van een grotere gemeenschap. U draagt dus ook een bredere verantwoordelijkheid: voor de medemens in nood, voor de kerk en de maatschappij.

Bredere verantwoordelijkheid Als het gaat over gastvrijheid is de vraag natuurlijk: voor wie kun je gastvrij zijn? Dat kan zijn voor kinderen, als God ze

'In de Bijbel zie je telkens gebeuren dat er door Gods liefde ruimte ontstaat'

aan je geeft. Kinderen leven letterlijk van de liefde van hun ouders. Maar er zijn natuurlijk meer mensen die van die liefde kunnen genieten en de vraag is dus breder. Het lijkt me vreemd als de verantwoordelijkheid voor bijvoorbeeld de eenzamen in de gemeente en in de samenleving alleen gedragen zou worden door echtparen zonder kinderen. Dat is voor een druk gezin wel een valkuil, dat je je verschuilt achter 'we hebben geen tijd om die mevrouw uit te nodigen om eens te komen eten, want de kinderen zijn

zo druk...'

Als je je in je huwelijk als man en vrouw samen gaat afvragen voor wie je als gezin gastvrij kunt zijn, wordt de wereld opeens weer wat groter dan die ene vraag of er nog een kindje komt. Dan vraag je je samen af wie God op je weg plaatst: de mensen om je heen en die ene buurvrouw die altijd alleen is, zijn dan net zo goed in beeld als de kinderen die je hebt ontvangen en die je zorg nodig hebben.

Misschien heb je wel kinderen die bijzondere zorg nodig hebben en is het heel pijnlijk om te bedenken dat de draagkracht voor nog een kindje er eenvoudig niet is. Op dat moment vraagt God liefde voor de kinderen die Hij jullie gegeven heeft. Tegelijk zijn er meer kinderen in deze wereld, in ons land, die gastvrijheid nodig hebben, liefde en een plek om te zijn. Dan kan het zijn dat een beperking van het aantal biologische kinderen juist zorgt voor ruimte om anderen op te vangen die God op je weg plaatst.

'God geeft eenzamen een thuis' staat er in Psalm 68. Voor wie kun jij een thuis zijn?

Bij een christelijk huwelijk hoort dat je je afvraagt wie nog meer kan genieten van jullie liefde en daardoor tot bloei kan komen ///

A black rectangular frame containing an hourglass is placed on a dark, textured rock. The hourglass is tilted, with the top bulb containing a layer of white sand and the bottom bulb containing a layer of yellow sand. The background is a blurred view of a beach and the sea under a cloudy sky.

**Vaarwel,
tot weerziens!**

VAN HEN [DE ZONEN VAN NOACH] STAMMEN DE VERSCHILLENDE VOLKEN AF DIE ZICH NA DE ZONDVLOED OVER DE AARDE HEBBEN VERSPREID [OMDAT] DE HEER DAAR [IN BABEL] VERWARRING BRACHT IN DE TAAL DIE OP DE HELE AARDE GESPROKEN WERD. *Genesis 10:32b, 11:9*

IN JERUZALEM WOONDEN DESTIJD VROME JODEN, DIE AFKOMSTIG WAREN UIT IEDER VOLK OP AARDE. (...) 'WIJ ALLEN HOREN HEN IN ONZE EIGEN TAAL SPREKEN OVER GODS GROTE DADEN.'

Handelingen 2:5.11

Die talen op de Pinksterdag... Het was een echt spreekwonder, zegt Lucas (Hand. 2:4), dus in talen-kringetjes voor het huis waar ze waren. Toch vreemd, dit wonder. Want die buitenlandse Joden zullen vast wel Grieks gesproken hebben in de stad van hun oude dag. Waarom dan nu Gods werk in hun eigen moedertaal (2:8)?

Ooit, vele eeuwen terug was er een 'tweede wereld' gekomen na de zondvloed. In een echt nieuw begin had God Noach en zijn zoons gezegend, precies zoals Hij met Adam en zijn vrouw had gedaan (9:1, 1:28a). En met effect: Genesis 10 noteert de eerste generaties nakomelingen van Noachs zoons, de verschillende volken die zich na de zondvloed over de aarde hebben verspreid (10:32). Verspreid? Ja, de Here had zelf vanuit Babel voor die verspreiding gezorgd

door hun taal te verwarren (11:1-9). Reist de Bijbel nu met die volkeren mee om Gods werk onder hen te verslaan? Nee, God kiest voor de verlossing van de wereld eerst het smalle spoor van Sems nageslacht, nog smaller: dat van Abram (11:10vv, 12:1vv). De Bijbel wordt het geschiedenisboek van één volk: Israël. Op dat spoor ontwikkelt zich het geheim van Gods verlossing. Aartsvaders en profeten spreken ervan, Israëls eredienst laat er iets van zien, en als de tijd rijp is, komt het aan het licht in de Israëliet Jezus van Nazaret, de eigen Zoon van God. Hij geeft zichzelf in een reddend offer aan de wereld en gaat haar glorieus terugbrengen aan de voeten van Gods troon. De wereld? Israël toch? Nee, de volkerenwereld! Soms stonden ze er al, bij hun Redder: magiërs (Matt. 2), een Kanaänitische (Matt. 15), Grieken

(Joh. 12). Maar nu de Zoon klaar is en alles door zijn Geest gaat afronden, nu staan ze allemaal op de stoep bij hun Verlosser. In Genesis 10, 11 en 12 leek de Bijbel afscheid van hen te nemen, maar het was met een 'Vaarwel, tot weerziens!'¹, oftewel 'Tot straks, als het Pinksteren is!' En die talen? Paulus kon later overal met Grieks terecht. Maar het talenwonder van Pinksteren demonstreert dat God dat nare Babel ongedaan gaat maken. Het gezwoeg van Bijbelgenootschappen en Wycliffe-mensen is niet vergeefs. En wij met onze eigen moedertaal, we horen er helemaal bij en maken het mee!

Pinksteren? Een wereldfeest!

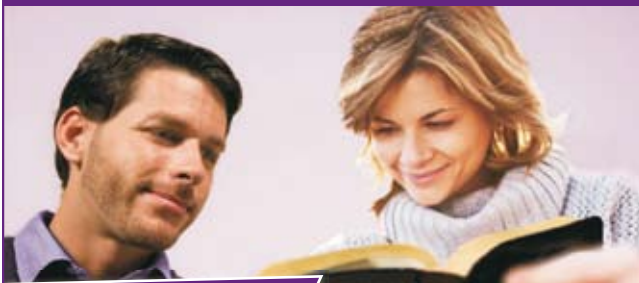
1 J. van Andel, *Handleiding bij de beoefening der Gewijde Geschiedenis*, 2e dr. Leiden 1892, p. 35

*Het talenwonder van Pinksteren
demonstreert dat God dat nare Babel
ongedaan gaat maken*

**Evangelisch
College**

Bijbel(getrouw)onderwijs

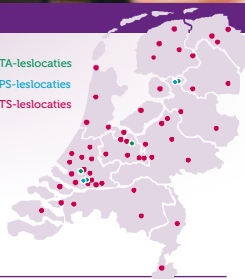
GEZOCHT (m/v):

Christenen die het verlangen hebben zich te verdiepen in Gods Woord en toegerust willen worden de opgedane kennis te verspreiden.

Voldoet u aan dit profiel?

Dan bent u de nieuwe cursist of student die wij zoeken! Ontdek welke opleiding van het Evangelisch College bij u past.

- ETA-leslocaties
- EPS-leslocaties
- ETS-leslocaties

Evangelisch College - www.evangelisch-college.nl

078 - 6190037 | Zonnebloemstraat 4 | 3333 SW Zwijndrecht

UIT DE KERKEN

Beroepen: Te Driesum c.a.: kandidaat P.A. Slager te Kampen; te Ommen-West: A.M. de Hullu te Apeldoorn.

Aangenomen:

Naar Leens: kand. J.M. Beute te Kampen, die bedankte voor Zuidwolde/Ruinerwold-Koekange en voor Mussel.
Naar Wetsinge-Sauwerd: kandidaat W. Jagersma te Kampen, die bedankte voor Franeker-Sexbierum.

HAD IK EERDER MOETEN DOEN

individuele en groepsretraites

Wacht niet te lang. Neem tijd voor jezelf. Om ruimte te creëren voor een nieuwe weg, een nieuw begin. Een retraite op de Hezenberg geeft je daar tijd en gelegenheid voor.

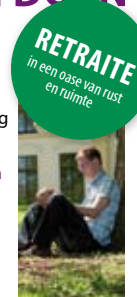
gastvrij onthaal | met of zonder programma
eigen kamer | Kapel-momenten

**Landgoed
HEZENBERG**

WWW.HEZENBERG.NL

BEZINNEN | GROEBEN | HELEN

RETRAITE
in een oase van rust
en ruimte

038 - 444 52 51

Donatus verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en wat daar bij hoort, zoals ruimtes voor kinderopvang, doopvonten, kanselbijbels en orgels. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Grondslagen van christelijke politiek

TEKST: JAN WESTERT, VOORZITTER VAN HET WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT VAN DE CHRISTENUNIE EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

In de aanloop naar nieuwe verkiezingen is het goed om de grondlijnen van de christelijke politiek nog eens voor het voetlicht te halen. Het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie heeft dat, nog voordat er sprake was van verkiezingen, al gedaan in een drieluik: Duurzaamheid – Vrijheid – Dienstbaarheid (DVD). Christelijke politiek krijgt daarin opnieuw en actueel handen en voeten.

Christelijk-sociale politiek plaatst burgers en overheid niet tegenover elkaar maar naast elkaar; samen zijn overheid en burgers bezig met de samenleving. Dienstbare politiek is de vleesgeworden houding van de christelijke politiek die de ChristenUnie voorstaat. De term 'vleesgeworden houding' komt van prof. dr. Jan Hoogland, bij de presentatie van het laatste deeltje van het DVD-drieluik: *Dienstbare politiek* door senator Roel Kuiper. Bij herhaling heeft Roel Kuiper de ChristenUnie het thema dienstbaarheid ingepeperd. Niet voor niets is hij de ideoloog van de partij. Jarenlang heeft hij zich ingezet voor de totstandkoming ervan. Ik noem hem met ere als degene die in het afgelopen decennium een forse bijdrage heeft geleverd aan de grondslagen van christelijke politiek. In *Dienstbare politiek* actualiseert hij nogmaals zijn eerdere publicaties.

Gerechtigheid Het boek gaat over mensen en gemeenschappen, over bondgenootschappen, over moreel kapitaal, gerechtigheid en het motief van vrede in de politiek. Christelijke politiek wil God eren en naast mensen

staan. Daartoe is vertrouwen nodig als basis voor de publieke orde. Een 'high trust'-samenleving vraagt om moreel kapitaal. Dat bereik je alleen met politiek die dienstbaar wil zijn. De politiek van nu koestert wantrouwen. Politici die alleen maar polariseren, verbinden niet. Politici die zijn gericht op hun eigen of kiezersgunst zien te weinig het landsbelang. De houding van dienstbare politiek is een bijdrage om verantwoordelijkheid en vertrouwen te herstellen. Het is een politiek die zich inspant voor een gerechtigheid die ruimte en leven geeft.

Ideaal en werkelijkheid Een kritische noot bij dit boek is de spanning tussen ideaal en werkelijkheid. Roel Kuiper formuleert idealen, waardoor zijn politiek streven soms wordt gekenmerkt door een zekere nostalgie en romantiek. De oud-GPV'er Verbrugh zou gelukkig zijn met het werk van Kuiper. Het Kuyperiaanse gedachtengoed speelt sterk door in deze publicatie.

Kuiper pleit voor bezielde verbanden. In die verbanden spelen solidariteit en naastenliefde een grote rol. De samenleving van de 20e eeuw was daarop gebouwd. Toen was het een collectieve

noodzaak, nu meer een individuele wens. De partijideoloog zou er goed aan doen niet alleen mensen op het niveau van het politieke ideaal aan te spreken. In de praktijk van alledag moeten politici de spanning tussen ideaal en realiteit oplossen. Ik typeer die realistische lijn graag met de titel van de afscheidsbundel van prof. dr. Bob Goudzwaard *Bewogen realisme*. Bewogen realisme overbrugt wat mij betreft precies de spanning tussen Kuiper en diens critici. *Dienstbare politiek* raad ik graag ieder aan die kennis wil nemen van de grondlijnen van christelijke politiek zoals de ChristenUnie die voorstaat.

N.a.v. Prof. dr. Roel Kuiper, *Dienstbare politiek* Amsterdam (Buitjen & Schipperheijn), 2011.

140 pagina's, € 17,95. Evenals de andere deeltjes uit de DVD-serie te bestellen via de webshop

van het WI www.wi.christenunie.nl.

Je hebt van die tv-programma's waar je wat aan kunt blijven plakken. Je zapt wat rond en dan rijdt daar weer die grote, witte limousine. Inderdaad, van dat programma dat eindigt in een restaurant. Als het goed is, brengt die witte, eindeloze auto mensen bij elkaar aan tafel die elkaar jarenlang niet hebben willen zien.

De sorry-limo

TEKST: WILLEM VAN DER HORST, DOCENT GODSDIENSTPSYCHOLOGIE EN PASTORAAT AAN DE OPLEIDING GPW VAN DE GEREFORMEERDE HOGESCHOOL TE ZWOLLE. ///

Het overkwam me laatst dat ik dat programma voorbij zag komen en bleef plakken, omdat het ging om een tweetal broers die elkaar zo ongeveer de tent uit hadden gevochten. Een heftig verhaal dus, zo heftig dat ik dacht dat het onmogelijk was dat de betrokken partijen in de limousine zouden stappen om elkaar te ontmoeten, tijdens dat 'we-maken-het-weer- goed-dinertje'. Maar tot mijn grote verbazing stapten de beide broers op hun beurt elk uit de limousine en zo troffen ze elkaar aan tafel. En daar ging het direct weer mis. Het was zelfs zo spannend dat

ik een moment dacht dat het serviesgoed eraan zou gaan, maar effectief ingrijpen van de programmamaker voorkwam dat. Er werd voor de duur van de maaltijd een wapenstilstand getekend. Al met al vormde dit stukje televisie voor mij een prachtig voorbeeld van een middel (een etentje) dat te licht blijkt om de kloof tussen twee mensen te overbruggen. Het middel dreigde zelfs olie op het vuur te gooien. Het zou interessant zijn om dit eens

met de programmamakers door te praten. Hoe kan een dergelijk programma, met een witte limousine en met een etentje aan het eind, daadwerkelijk een bijdrage leveren aan processen van vergeving en verzoening? Is dit middel daarvoor niet te licht? Maakt dit programma, met de beste intenties overigens, niet een voorbeeld van onze sorry-cultuur? ongewild – toch een voorbeeld worden van onze 'sorry-cultuur'?

Is dit programma, met de beste intenties overigens, niet een voorbeeld van onze sorry-cultuur?

Schuld Er kan veel mis gaan tussen mensen, in grote dingen en in kleine dingen. Mensen schieten in hun verschillende rollen en functies vaak tekort. Een vader verwaarloost zijn kinderen, een pastor wordt te intiem met een pastorant, een leraar is bevooroordeeld tegenover een leerling, collega's benadelen elkaar. In al deze voorbeelden gaat het over schuld, over tekortschieten. Mensen doen niet wat van hen verwacht mag worden.

Van vaders mag je verwachten dat ze aandacht geven aan hun kinderen, een pastor bewaart afstand, een leraar beoordeelt zo eerlijk mogelijk en collega's gedragen zich collegiaal. Als het goed gaat, dan is er balans, evenwicht – balans in geven en ontvangen. Maar als de balans verstoord is, als iemand tekortschiet, dan geeft hij iets niet, of hij geeft iets wat niet mag, of iemand neemt iets wat niet van hem of haar is. In die gevallen is er sprake van schuld. Je hebt iets niet gegeven wat wel moest, of je hebt iets genomen wat niet van jou is. Dat noemen we schuld, en bij schuld hoort alsnog geven, of teruggeven. Wil er sprake zijn van echte vergeving, dan moet er sprake zijn van erkenning van die schuld.

Weggeven Een student had in de loop van drie maanden bij een studievriend zo'n € 250,- geleend. Steeds in kleine bedragen: een feestje, een pizza, een bioscoopkaartje... Maar toen zijn gokverslaving uitkwam en schuldsanering nodig bleek, was die studievriend niet een officiële partij. De student die het betrof moest naar

zijn vriend toe om hem te vragen om vergeving. Dat betekent dus eerlijk en oprecht vragen: 'Wil je me dat bedrag vergeven? Ik heb het gewoon niet.' En als die studievriend het kan opbrengen om te vergeven, dan is de consequentie duidelijk: hij is z'n geld kwijt. Hij kan dan fluiten naar z'n centen. Die komen niet meer terug. Vergeven is dus een vorm van weggeven. Waar je recht op hebt, dat geef je op. Vergeven is opgeven.

Proces Dit eenvoudige voorbeeld maakt een aantal kenmerkende aspecten duidelijk rondom processen van vergeving.

- Er is sprake van een onbalans. Je staat in het krijt bij een ander, materieel of immaterieel.

- Dat tekort moet erkend worden, eerlijk onder ogen worden gezien door beide partijen.

€ 250,- is voor studenten een fors bedrag. Daar moet je eerlijk over zijn.

Tekort schieten tegenover elkaar gaat vaak diep, het doet pijn. Dat vraagt om erkenning van die pijn, door beide partijen. Schuld moet gevoeld worden, berouw geuit. Dit is beslist een aandachtspunt in het pastoraat: stap niet te gauw over schuld, pijn en berouw heen, ze hebben een legitieme plek in het proces van vergeving en dienen erkend te worden.

- Erkenning van beide kanten maakt de weg naar vergeving mogelijk.

Het is een belangrijke voorwaarde. Maar als die erkenning er is, kan er gewerkt worden aan herstel. Dat kost tijd, begrip en geduld. Vergeving is namelijk niet hetzelfde als verzoening. Vergeven is het weggeven van schuld. Verzoenen is elkaar weer in de armen sluiten. Dat zijn twee processen, twee werkwoorden met een eigen dynamiek. Beide vragen tijd en geduld. Soms komen mensen niet verder dan vergeven. Bij God gaan vergeven en verzoenen hand in hand, dat niveau halen wij mensen niet of niet altijd.

- Maar dan het moeilijkste. Kan er sprake zijn van vergeving als er geen sprake is van schulderkenning bij de 'dader'? Is erkenning een noodzakelijke voorwaarde? Als de student z'n schuld niet erkent, blijft de studievriend dan de eisende partij? Blijft hij dan het slachtoffer van de goklust van zijn vriend? Uiteindelijk maakt die houding onvrij. Erkenning van het materiële of immateriële onvermogen van de ander helpt om uiteindelijk toch te vergeven. Niet op commando, maar uit zorg voor jezelf, omdat je niet wilt blijven vastzitten in een relatie met een schulddige balans. En ook dit is een proces dat tijd nodig heeft en geduld.

*Bij God gaan
vergeven en
verzoenen hand in
hand, dat niveau
halen wij mensen
niet of niet altijd'*

Als we dit met elkaar overdenken, dan zijn die dure, witte limousine en dat etentje in een voortreffelijk restaurant in sommige gevallen toch een te goedkope actie. Echte vergeving is duur, maar ook duurzaam. De limousine is zo weer voorbij.

THEMA MICHA ZONDAG 2012 BEKEND

Micha Nederland verbindt verschillende christelijke Nederlandse organisaties en kerken. Uitgangspunt voor de activiteiten is Micha 6 vers 8: 'Er is jou, mens, gezegd wat goed is, je weet wat de HEER van je wil: niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg te gaan van je God.' Duizenden kerken wereldwijd vieren in oktober de Micha Zondag, waarop ze stil staan bij gerechtigheid. Ook in honderden Nederlandse kerken en gemeenten staat die zondag de strijd tegen armoede en onrecht centraal in de samenkomsten. Dit jaar is het thema: delen in overvloed. De Micha Zondag staat gepland voor 14 oktober. Het thema 'Delen in overvloed' doet een appel op christenen om na te denken over internationale gerechtigheid. Het materiaal voor de Micha Zondag zet kerkgangers aan het denken over vragen als: leven wij inderdaad in overvloed? En zo ja, zijn wij bereid om die te delen? Hoeveel mag het kosten? Gaat het dan alleen om geld of ook om andere zaken?

Diverse kerkgenootschappen werkten het thema samen uit in een uitgebreid kerkenpakket. In dit Micha Zondagpakket komen preekschetsen, liederen, kinderen tienerprogramma's. Het materiaal is vanaf half juni via www.michazondag.nl te downloaden.

Andere activiteiten van Micha Nederland zijn: de Micha Cursus, Basic, Micha Young, lobby en een meerjarig onderzoek onder de noemer Micha Monitor.

SUMMERSCHOOL INTEGER NAAR DE TOP

De Stichting voor Christelijke Filosofie en ForumC organiseren een 'summerschool' voor promovendi om dieper na te denken over geloof, loopbaan en wetenschap. Wat

zijn je ambities? Wat is je onderzoeksveld? Hoe verhoudt zich dat tot je geloof? Voor welke keuzes kom je te staan?

De summerschool wordt gehouden op 25 en 26 aug. a.s. en is bedoeld voor (aanstaande) promovendi. De kosten zijn € 100,- per persoon, locatie: Nol in 't Bosch, Wageningen.

Meer informatie is te vinden op www.forumc.nl onder agenda. U kunt ook bellen of mailen met Heleen de Graaf (ma/do), Stichting voor Christelijke Filosofie, e-mail communicatie@christelijkfilosofie.nl of tel. 033 - 43 28 288.

DIAKENDAG - 6 OKTOBER 2012

De jaarlijkse diakendag van het Diaconaal Steunpunt Gereformeerde Kerken zal D.V. gehouden worden op zaterdag 6 oktober a.s. Het thema is: verbonden met de WIFI generatie?! – over de verbinding tussen de diaconie en jongeren in je gemeente. Het diaconaal steunpunt wil met dit thema het volgende bereiken: je weet hoe je als diaken jongeren kunt stimuleren en motiveren om dienstbaar te zijn in de gemeente en daarbuiten; je bent je meer bewust dat jongeren een concrete groep zijn die je mag toerusten en opwekken tot diaconaal-zijn; je weet hoe je met jongeren kunt connecten. Daartoe krijg je concrete handvatten, 'best practices' en werkvormen waar je zelf mee aan de slag kunt.

Lijkt je dit wat, reserveer dan alvast de datum van de landelijke diakendag in je agenda: zaterdag 6 oktober, en ga alvast op zoek naar één of meer jongeren die met je mee willen naar deze diakendag! Meer informatie volgt via de website www.diaconaalsteunpunt.nl.

AVONDEN DIT KONINGSKIND

Dit Koningskind is gespecialiseerd in de persoonlijke ondersteuning van mensen

met een handicap en hun verwanten, bijvoorbeeld door praktische vragen te beantwoorden via de hulp- en advieslijn of door een voorlichtingsavond in de kerk te verzorgen. In de komende periode worden de volgende avonden georganiseerd: 18 juni – Nieuwerkerk aan de IJssel: geloofsoverdracht bij jongeren met ASS; 4 sept. – Groningen – gespreksgroep voor ouders van kinderen met een sociale beperking; 6 sept. – Eindhoven, en 11 sept. – Amersfoort: gespreksgroep voor ouders van kinderen met autisme; 12 sept. – Assen: gespreksgroep voor ouders van dove kinderen.

Alle avonden beginnen om 20:00 uur. Meer informatie over locaties, kosten en aanmelding is te vinden op www.ditkoningskind.nl. Kijk onder agenda.

ELKE DAG EEN BIJBELSE BOODSCHAP

Onlangs ging www.gospelwords.nl vernieuwd online. Deze website brengt iedere dag in dichtvorm een Bijbelwoord onder de aandacht, via e-mail, Twitter en Facebook. Gospelwords is een initiatief van Jan Pieter Kuyper en Arie Maasland uit Apeldoorn. Met gedichten en liederen, 'uitsluitend nieuw geschreven teksten', willen zij mensen 'tot nadenken zetten en hun wat geestelijk voedsel meegeven.' De eerste versie van Gospelwords ontstond in 2009. Toen begon Kuyper met het schrijven van gedichten. Na positieve reacties plaatste hij die op het internet. Neerlandicus Maasland sloot zich later bij het project aan. Op Twitter hebben de twee Apeldoorners ruim 2100 volgers. Op Facebook hebben 156 mensen aangegeven dat ze geïnteresseerd zijn in de Facebookpagina van Gospelwords. Dat kan door op de button 'Vind ik leuk' te klikken. Via de website is het ook mogelijk zelf gedichten in te zenden.